

Groeipijn

Robert Lepage in zijn voorstelling 887, met de woning uit zijn jeugd in poppenhuisformaat.

Foto Éric Labbé

De decors in 887 zijn door Lepage ontworpen.

Foto Éric Labbé

De gerenommeerde Canadese theatermaker Robert Lepage keert in de voorstelling 887 terug naar zijn jeugd in Quebec. In het betoverende decor doet hij een emotionele ontdekking: pas nu weet hij wat hij toen heeft gemist.

DOOR HERIEN WENSINK

Het is echt zijn huis, het adres van zijn jeugd: 887 Murray Avenue, Quebec, Canada. Robert Lepage (59), schrijver, regisseur, acteur, staat aarzelend voor de deur. Daar, op de derde verdieping, is de flat waar hij eind jaren zestig woonde met zijn ouders, broer, twee zussen en zijn dementerende oma. Onder hen de buurvrouw met smetvrees. Naast hen het gezin uit Haïti - toen nog een zeldzaamheid. Hij weet het nog precies: de grote hond op de tweede etage, de luidruchtige rotjongens op de eerste, het echtpaar met zes kinderen en echtelijke problemen op de begane grond. Hij tuurt door het raam,

maar hij kan niet naar binnen: het appartementencomplex is op poppenhuisformaat - het hele gebouw is maar iets groter dan Lepage zelf.

Het is een droevig stemmend beeld: de jongen die zijn ouderlijk huis letterlijk is ontgroeid. Zijn jeugd ligt achter hem en hij kan er niet meer bij. Aan de telefoon vanuit Londen noemt Lepage het toneelbeeld een 'sad souvenir'; uitnodigend maar ontoegankelijk. 'Hoe levendig en gedetailleerd herinneringen ook zijn, je kunt nooit echt terugkeren naar het verleden.'

Lepage doet een fraaie, oprechte poging in 887, een betoverende autobiografische solo met het mooiste, vernuftigste decor ooit - nota bene door hemzelf ontworpen, 'met advies, en hulp, uiteraard'. Hij was op toneel niet eerder zo persoonlijk, maar 887 is meer dan navelstaarderij. Via zijn autobiografie groeit de voorstelling uit tot een melancholieke meditatieoefening, een reflectie op het geheugen, op herinnering en nalatenschap: universeel herkenbaar en aangrijpend.

Het is een bijzondere volgende stap in een breed uitwaaierende carrière. Lepage, die nu geldt als de belangrijkste Canadese theatermaker, regisseert naast toneel en opera ook film, popconcerten en circus. Hij was artistiek verantwoordelijk voor twee Cirque du Soleil-shows. In 2014 was hij ook al te gast op het Holland Festival, toen met de voorstelling *Playing Cards: Spades*. Een inhoudelijk wat teleurstellende maar technisch spectaculaire productie met een rond decor, als een circuspiste. Het publiek zat rondom en zag alles, er waren geen coulissen om rekwisieten ongezien op en af te brengen. Dus paste Lepage trucs uit het circus toe: tafels en deuren floepten omhoog uit de vloer, als toast uit de broodrooster. Delen van de

speelvloer stegen of daalden, om een ander perspectief te suggereren.

In 887 lijkt Lepage - in het klein - vergelijkbare technische trucs toe te passen, met luikjes, doorkijkjes, knappe decorwisselingen en een verbluffend spel met schaal. Achter de poppenhuisfaçade van het appartementencomplex gaat een moderne designkeuken op ware grootte schuil - zo schakelt hij in de voorstelling tussen toen en nu. Staat verteller Lepage in het heden voor zijn levensgrote boekenkast en denkt hij terug aan vroeger, dan verschuift hij een rijtje boeken en de mini-slaapkamer van zijn zusjes verschijnt. Vervolgens draait hij de kast, en daar doemt hun stapelbed op, nu 'larger than life', met achter een laken het silhouet van zijn zus. Lepage neemt voorzichtig plaats op het bed, maar ze blijven gescheiden, door het laken en door de tijd. Perspectief, schaal, omvang, verhouding; ze wisselen continu, tijdens zijn poëtische 'trip down memory lane'.

'Het decor moest hetzelfde listige spel spelen met de toeschouwer als je herinneringen doen met jou', legt Lepage uit. 'Je geheugen is natuurlijk absoluut onbetrouwbaar. Bepaalde scènes uit mijn jeugd kon ik me haarscherp herinneren, zoals de asbak op de tafel en de bloemen in de vaas. Die momenten maakte ik in de voorstelling gigantisch, om ruimte te geven aan de details en het gewicht van dat moment te midden van andere herinneringen.' Waar zijn geheugen hapert en de herinnering minder gedetailleerd is, is het decor minuscuul. 'Zo ervaart het publiek waar het voor mij moeilijker was in te zoomen op de details.'

Richtte hij de blik bij *Playing Cards* naar buiten, naar de VS, Las Vegas en de oorlog in Irak, nu keert Lepage naar binnen. De aanleiding voor deze solo, vertelt hij op toneel, was de uitnodiging om op de 40ste

editie van een toonaangevend poëziefestival het gedicht *Speak White* van Michèle Lalonde voor te dragen, een Franstalig protestvers uit 1970 gericht tegen uitsluiting en onderdrukking van Franstaligen door Britssprekenden in Quebec.

Lepage, wiens familie tot de Franstalige Québécois behoort, heeft grote moeite met het leren van de tekst.

Zijn worsteling om de woorden te onthouden, brengt hem in de voorstelling op de soms verraderlijke werking van het geheugen. 'Het geheugen is een belangrijk thema voor mij, als ouder wordende acteur: theater is immers geheugensport. Maar er is ook een relatie tussen het theater en het collectieve geheugen van een samenleving. Theater is een cultuurdrager, de verhalen die er worden verteld herbergen en conserveren de geschiedenis, net zoals boeken dat doen. Wie een cultuur wil vernietigen verbrandt niet voor niets boeken en toneelstukken en vermoedt de schrijvers, want de cultuur bevindt zich ook in hun geheugen.'

Een truc bij het leren van tekst is om de regels te parkeren in ruimten van een plek die je goed kent, zoals je ouderlijk huis. Wanneer je in gedachten de verschillende kamers opnieuw bezoekt, kom je vanzelf op de juiste tekst. Door die truc raakte Lepage verzeild in een wonderlijke speurtocht door zijn jeugd. Hij bekeek honderden foto's die zijn zus had bewaard, vertelt hij aan de telefoon. 'Ik heb ze ingescand en uitvergroot. Juist de kleine details die toen aan het licht kwamen, troffen me het meest, zoals de textuur van het tapijt. Zulke onverwachte vondsten katapulteren je echt terug in de tijd. Die momenten vond ik heel emotioneel.'

Op de achtergrond van zijn theatrale reis door het geheugen blijven de dichtregels spoken, frustreren en irriteren. 'Ik ben een acteur, dus natuurlijk kon ik ze gewoon uit mijn hoofd leren, maar ik voelde de

verantwoordelijkheid om ze ook echt te begrijpen. Uiteindelijk onthoud je wat je begrijpt. Dit gedicht is een hartenkreet van de Franstalige Québécois, destijds de underdog in Quebec, vaak behorend tot de arbeidersklasse.'

Zijn poging om de woede en pijn in de regels te bevatten, brengt Lepage in 887 onverhoopt dichters bij zijn vader - tot zijn grote verrassing. Dat is opnieuw een aangrijpend element in de voorstelling: een man van middelbare leeftijd die veertig jaar na dato plots een groot gemis aan vaderliefde ervaart. 'Ik had niet verwacht dat mijn vader zo'n grote rol zou gaan spelen. Hij was stil en teruggetrokken. Ik had geen noemenswaardige band met hem. Ik heb mezelf altijd als een moederskindje beschouwd.'

Door Lalonde's gedicht verdiepte hij zich voor het eerst in de maatschappelijke positie van zijn vader, vertelt hij. In diens werk als taxichauffeur, zijn frustraties en teleurstellingen en zijn worsteling om een groot gezin, inclusief zijn dementerende moeder, te onderhouden. 'Via het gedicht kon ik mezelf verzoenen met de herinnering aan mijn vader.' Uit zijn theatrale reconstructie ontstaat het beeld van een eenzame, onmachtige, mogelijk depressieve man.

In de roerende slotscène kruipt de jonge Lepage in de taxi die hij zo vaak in de nacht heeft zien vertrekken. Zijn vader zit achter het stuur, terwijl de taxi stationair draait in de garage. Hij huilt en de kleine Robert troost hem. Lepage: 'Ik had graag gewild dat het zo was gegaan, dat ik hem had kunnen helpen. Dat was niet zo en dat doet me verdriet. Deze voorstelling geeft mij de kans het verleden te corrigeren met fictie.' Dat verraderlijke geheugen werkt immers ook andersom, zegt hij, en dat is ergens hoopvol: 'Je kunt prachtige, levendige herinneringen creëren aan dingen die niet zijn gebeurd.'

887, Robert Lepage en Ex Machina, 16 t/m 18/6 op het Holland Festival.

Wapenfeiten

Robert Lepage (59) is werkzaam als toneelschrijver, acteur en regisseur van theater, film en opera. In 1994 richtte hij het gezelschap Ex Machina op. Daarnaast regisseerde Lepage vijf speelfilms, waaronder *Nô* (1998), *Possible Worlds* (2000) and *Triptyque* (2013), en speelde als acteur in tientallen films. Hij regisseerde the *Secret World Tour* van Peter Gabriel (1993), en diens *Growing Up Tour* (2003). Ook maakte hij twee voorstellingen bij *Cirque du Soleil*: *Kà* en *Totem*. In Nederland regisseerde hij *Stravinsky's Nachtegaal* bij De Nederlandse Opera. Lepage verwierf internationale faam met zijn enscenering van *Wagners Ring* bij de Metropolitan Opera in New York (2010-2012). In 2014 ontving hij de *Glenn Gould Award*.